

UREDITEV STAREGA MESTNEGA JEDRA ŠKOFJE LOKE

Urbanisti starega in srednjega veka so imeli za takratne čase jasno začrtane smernice urbanizacije mest in mestnih jeder. Mestno naselje zaradi obrambnih zahtev ni smelo biti široko razprostrto. Ulice so bile ozke. Mesto ni imeli avenij. Sredi mesta je pa moral biti trg, na katerem se je odvijalo celotno mestno življenje. Bolj razvita in večja mesta so imela tudi po dva ali več trgov. Meščani so hoteli biti prisotni dogajanjem v svojem mestu.

Zato je bil sredi mesta trg, imenovan »plac«, kjer se je odvijalo oblastveno, gospodarsko, upravno, trgovsko in obrtniško življenje. Srednjeveški trgi so bili tako oblikovani, da je bilo omogočeno vsakemu meščanu, ki je imel hišo na trgu, z okna opazovati, kaj se na trgu dogaja. Večina srednjeveških trgov imajo obliko kaplje, to je glavni del trga je razširjen ter se oži proti krajnemu delu. Nekateri trgi so tako oblikovani, da so v sredini močno razširjeni ter se na oba kraka zožujejo. Tako je bil omogočen pogled iz oken na dogajanja na trgu. Boljši meščani so si omislili izzidek (erker na glavni fasadi. Meščan, ki je sedel v »erkerju«, je imel prost pogled na trg. Izzidki (erkerji) iz fasade so izstopali šele v prvem nadstropju in niso ovirali mestnega prometa.

Celotno mestno življenje in vsi važni dogodki so se odvijali na trgu. Zato so bili na mestnem trgu locirani objekti upravnih in poslovnih služb. Tu je bila mestna uprava, oblast in gosposka, sodišča, trgovine, gostilne in donosne obrtne delavnice. Slavnosti, razni ceremoniali sprejemi tujih gostov in odposlancev, razsodbe, izvajanje kazni, razglasi, sprevodi, procesije, sejmi — vse se je dogajalo na mestnem trgu. Semanji dnevi so bili za vsako mesto desetletja določeni. Čas in kraj prodaje je bil predpisan. Čitanje sodb in izvajanje sodnih kazni so izvajali ob dnevih, ko so tudi podeželani prihiteli v mesto. Ob sejmih, svečanostih in posebnih dogodkih je bil trg zaprt za ves promet razen pešcev. Red in čistoča sta bila vpeljana in predpisana. Tovorna živinčeta niso smela v mestno jedro, ker bi s svojimi odpadki ponesnažila cestišče. Za tovarno živino je bila določena kaka stranska ulica izven centra.

Naše mesto, katerega rojstvo je vpisano z letom 973, ima ohranjeno staro mestno jedro, ki ima vse značilnosti srednjeveškega urbanizma. Mestni trg ima značilno kapljasto obliko, ki se proti jugu zožuje. Ta oblika je omogočala meščanom prost pogled iz njihovih oken proti glavnemu razširjenemu delu trga, kjer je bilo prizorišče vseh dogajanj. Nekatero meščanske hiše so imele izzidek (erker) na fasadi. Do danes so se ohranili trije, in to na Homanovi hiši, Žigonovi hiši in na hiši Mesarjeve Ančke. »Erkerji« so bili še na hiši sedanje restavracije Krona in na hiši št. 18, kar se še danes lahko ugotovi po obliki strešnega kapu. Poleg »erkerjev« so značilni tudi izmiki iz fasadne vrste,

s čimer je bil dosežen lepši pogled na osrednji del Mestnega trga; to so hiše št. 14, 28 in 30. Zgornji, severni del trga je razširjen in ga zapira impozantna Homanova hiša. Proti jugu se trg zožuje ter so ga zapirala Poljanska vrata, vgrajena v obrambni stolp, ki je bil del obrambnega zidu.

Vse hiše so na trgu dvonadstropne. Strme strehe, skoraj vse istega naklona, ustvarjajo izredno pester gabarit ob pogledu s Krancljna ali Stena. Na zgornjem koncu trga ob Homanovi hiši se Mestni trg spušča proti župni cerkvi sv. Jakoba. Letnica 1474 na cerkvenem stropu navaja, kdaj je bila cerkev zgrajena. Med freisinškim gospodstvom so loški meščani v tej cerkvi volili mestnega sodnika in je v tem času služila tudi posvetnim namenom.

Na zahodni strani Homanove hiše je ozka, zavita Blaževa ulica, ki je speljana skozi Selška vrata na Kamniti most prek Selščice. Sredi Mestnega trga je znamenje, izdelano iz kamnitniškega konglomerata. Znamenje je bilo postavljeno leta 1751. Poleg znamenja je na trgu vodnjak, postavljen leta 1883, iz katerega so z ročno črpalko Ločani dobivali hladno pitno vodo.

Izven mestnega obzidja so bila predmestja Karlovec, Studenec in Kapu-cinsko predmestje. V spodnjem Karlovcu, v sedanji Kopališki ulici, je bila Oslovska ulica, kjer so privezovali tovarne živali.

Občinska skupščina je dne 29. junija 1977 sprejela odlok o ureditvi prometa v mestu Škofja Loka. S tem odlokom je na Mestnem trgu ukinjen ves avtomobilski promet ter je trg na razpolago samo pešcem.

Z ukinitvijo prometa je omogočeno svobodno sprehajanje domačinom in tujcem, ki imajo priliko iz vseh zornih kotov opazovati in občudovati lepo urejeno srednjeveško mestno jedro in obnovljene fasade. Odlok občinske skupščine pa vpliva tudi na ukinitvev raznih proizvodnih obratov v tem delu mesta. To zlasti velja za mesarski obrat v hišah Mestni trg 20 in 30. Istočasno ustvarja odlok potrebe po ureditvi novih specialnih lokalov, ki nudijo turistom in domačinom nakup raznih, za turizem pomembnih predmetov.

Dolgoletna želja, ki jo že navaja France Planina v Loških razgledih 1955, o ureditvi in sanaciji fasad na Mestnem trgu se je že delno izpolnila. Veliko število fasad je renoviranih na osnovi predhodne študije regionalnega zavoda za spomeniško varstvo iz Ljubljane. Pri svojem sanacijskem načrtu fasad je zavod za spomeniško varstvo upošteval vse srednjeveške najdbe raznih fasadnih elementov. Nekatere fasade so dobile zopet pravi srednjeveški videz. Omeniti je potrebno stari rotovž (št. 35) in hišo št. 14 z značilnim gotskim portalom in železnimi polkni, izdelanimi iz kovane pločevine. Z ureditvijo fasad, z ukinitvijo avtomobilskega prometa in z montažo intimnejše razsvetljave je Mestni trg dobil srednjeveški milje, katerega je potrebno še dopolniti. Namestiti je potrebno večje število cvetličnih korit in klopic za sedenje. Urediti je manjše gostilnice, ki bodo poleti imele mize in stole na trgu ter tam stregle turistom in gostom. Določiti je potrebno prostor za koncertne nastope in vpeljati ob sobotah in nedeljah redni promenadni koncert.

Pristopilo se je že k proučevanju namembnosti in usmeritvi razvoja Mestnega trga. Turistično društvo je predložilo kratko študijo kot prispevek k reševanju problematike Mestnega trga. V tej študiji, ki je bila izdelana pred ukinitvijo prometa na Mestnem trgu, so bile podane sledeče smernice:

1. Ukinitvev mestnega prometa.
2. Izselitev vseh proizvodnih in predelovalnih obratov.

3. Določitev uporabnosti obstoječih lokalov in iskanje novih, izključno za trgovske, gostinske in turistične dejavnosti.

4. Obvezen obstoj upravne, družbenopolitične in kulturne dejavnosti na trgu.

5. Ureditev trga za turistične namene.

Na osnovi teh tez in raznih predlogov je v tem prispevku podan osnutek za ureditev namembnosti posameznih lokalov na Mestnem trgu. Navedene so vse hiše na Mestnem trgu po številkah in s starim domačim nazivom (prim. Fr. Planina, Znamenitosti Škofje Loke, Loški razgledi 1955). Pripomniti moram, da je Fr. Planina že pred 22 leti nakazal potrebo po sanaciji fasad in o ureditvi trga v srednjeveški milje: »S smiselno obnovo bi lahko dobil Mestni trg tako svojsko in estetsko učinkujočo podobo, da bi Loka v umetnostnozgodovinskem pomenu prednjačila pred vsemi slovenskimi mesti in imela v tem največjo privlačnost za turizem.«

Prvi zahtevni in najtežji posegi so do danes že opravljeni, in sicer: popolna obnova kanalizacije in vodovoda, odstranitev zračne napeljave telefona in elektrike na fasadah, ureditev razsvetljave, sanacija fasad (zaenkrat delna) in ukinitve avtomobilskega prometa. Ne smemo obstati sredi pota, sedaj ko je že toliko storjenega. Kot majhen kamenček k mozaiku prihodnje celotne ureditve naj vzbudi novo aktivnost tudi naslednje razmišljanje in predlog o nadaljnjih ureditvah na Mestnem trgu.

Mestni trg 1 — Pri Koširju

Majhen lokal, v katerem naj bi se prodajala suha roba in pleteni predmeti iz bičevja (košare, košarice, jerbasi, peharji in rešeta).

Mestni trg 2 — Homanova hiša

V pritličju lokal s teraso, slaščičarna, ki nudi kavo, čaj, kakao, pijače (vino, pivo, sokovi), slaščice in sendviče. Prvo nadstropje: stara meščanska gostilna, srednjeveško opremljena, na stenah obešene stare slike. Nudila naj bi topla jedila, pripravljena po starih loških in drugih starih kuharskih receptih, ustekleničena kvalitetna vina, naše domače žganje. Strežno osebje naj bi bilo oblečeno po stari noši. Tudi posoda in jedilni pribor bi se moral skladati s preteklimi časi.

Mestni trg 3 — Pri Zofkežu

Svečarna in medarna: prodaja sveč, okrasnih in navadnih, proizvodov iz voska in vseh vrst medu in medenih izdelkov (loški kruhek, medenjaki).

Mestni trg 4 — Pri Papetu

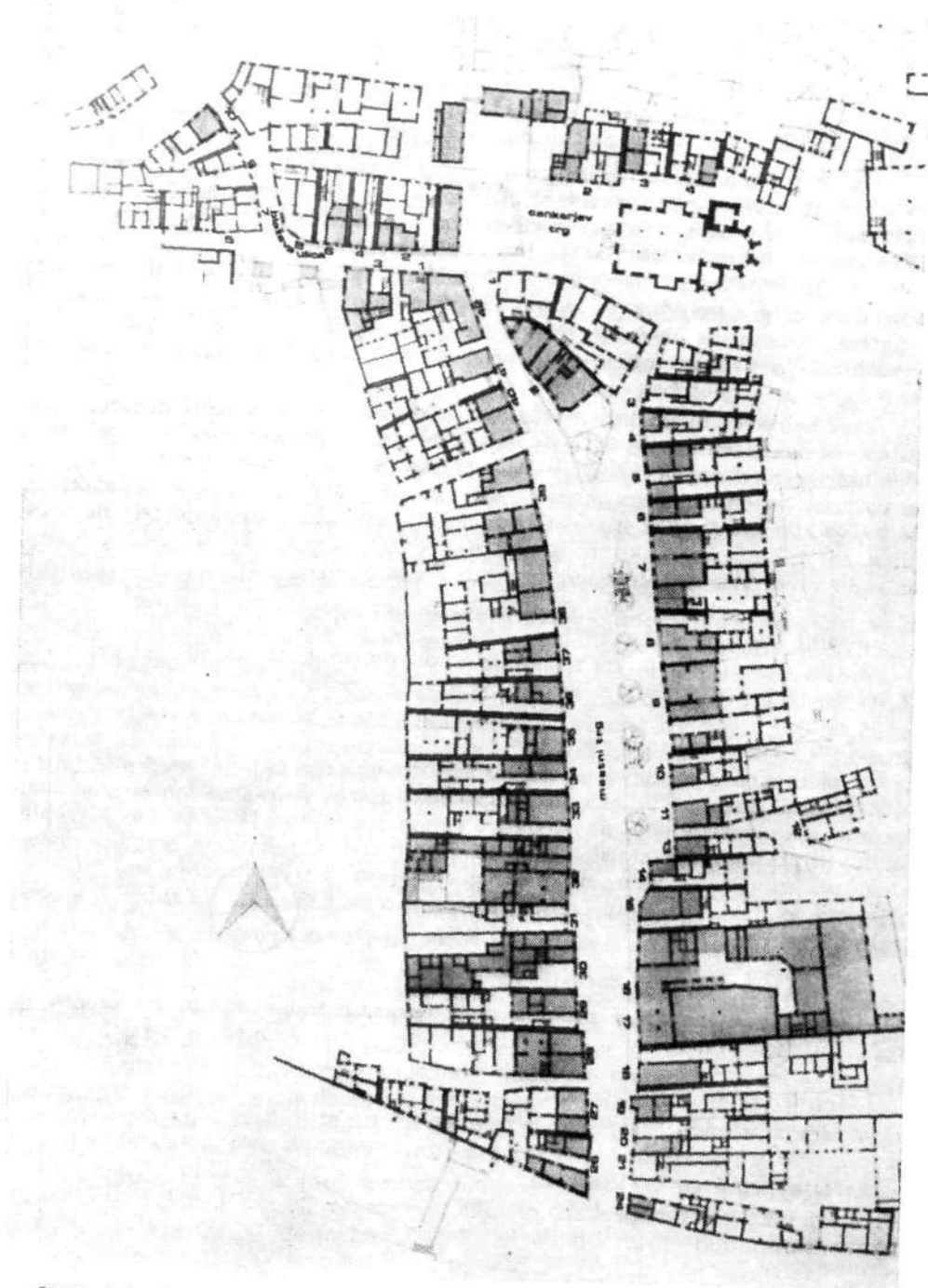
Prodaja tobaka, časopisov, razglednic in turističnih zemljevidov.

Mestni trg 5 — Pri Kajbetu

Levi lokal: zlatar, prodaja prstanov, okraskov in izdelkov iz zlata. Desni lokal: urar.

Mestni trg 6 — Pri Minčenku

Nogavičar, prodaja moških in ženskih nogavic.

Skofja Loka: Mestni trg, Cankarjev trg in Blaževa ulica. (Risal dipl. inž. D. Balderman, februar 1976.)

Mestni trg 7 — Pri Kašmanu

Trgovski lokal za prodajo drobnih železninarskih izdelkov: žebli, vijaki, maticе, ročno orodje, ročno strojno orodje, pohištveno okovje, karnise s priborom, ključavnice, okovje za vrata in okna (prodaja na drobno), sanitarno okovje.

Mestni trg 8 — Flisova hiša

Knjigarna in papirnica.

Mestni trg 9 — Pri Soržu

Levi lokal: prodaja prehrabnenih proizvodov (špecerija). Desni lokal (mali): bife pod upravljanjem trgovine. Poleti ima lokal postavljene mize na trgu.

Mestni trg 10 — Pri Štravsu

Turistična informativna pisarna s prospekti in zemljevidi, razglednicami, oddaja privatnih sob, dajanje vseh informacij.

Mestni trg 11 — Pri Štabelnu

Boutique — prodaja konfekcijskih izdelkov po modi, obutev, okraskov k obleki, pasov, zaponk, rut, robčkov itd.

Mestni trg 12 — Pri Molinariju

Vinska pivnica: nudenje kvalitetnih vin (ustekleničenih), vina pravilno temperirana, kvalitetna žganja, konjak, wiski, vodka, travarica, lozovača. Za prigrizek sir, pršut, preste, slaniki. Lokal mora biti starinsko opremljen.

Mestni trg 13 — Pri Špelci

Mala stara gostilna, ki ima poleti na trgu mize in stole, na prostoru od pročelja hiše do črte, v kateri so razvrščena drevesa.

Mestni trg 14 — Pri Martinčku

Frizerski salon.

Mestni trg 15 — Pri Žigonu

Trgovina za obutev.

Mestni trg 16 — Barbonova hiša, sedaj dom TVD Partizan

Preurejeni objekt naj bi služil gledališki, kulturni in družbeni dejavnosti. Dostop z mestnega trga in prek Pekla in terase.

Mestni trg 17 — Pri Kernovi Urški

Kino dvorana.

Mestni trg 18

Trgovina za perilo, pletenine, galanterijo.

Mestni trg 19 — Pri Mesarjevi Ančki

Drogerija, parfumerija, fotomaterial.

Mestni trg 20 — Pri Cenetu

Mesarija: prodaja mesa in delikates.

Mestni trg 21 — Pri Žužku

Trgovina lončene robe.

Mestni trg 24 — Pri Luznarju

Trafika: prodaja tobačnih izdelkov, razglednic, znamk in kolkov ter časopisov.

Mestni trg 26 — Pri Martinu

V pritličju mali bife. V prvem nadstropju reprezentančni prostori občine. Zaželeno je, da bi se obnovil stražarski stolp Poljanskih vrat, skozi katera bi bil vstop na »Plac« kot v starih časih. V prvem nadstropju stražnega stolpa naj bi bila soba predsednika občine. V Martinovi hiši bi bilo nameščeno tajništvo in čakalnica ter ostali prostori, ki pripadajo k predsednikovi pisarni. Hiša je zgodovinsko izredno interesantna, naslonjena na še obstoječe mestno obzidje.

Mestni trg 27 — Pri Finferju

Foto atelje, katerega bi bilo potrebno urediti tako, da bi sprejemnica imela obliko starinskega lokala.

Mestni trg 28 — Pri Tomažu

Trgovina za steklarske izdelke, kristalno steklo, jedilni pribor, porcelan, jedilne servise in keramične izdelke.

Mestni trg 29 — Pri Mlejniku

Prodaja kruha in drobnega peciva.

Mestni trg 30 — Pri Franceljnu

V pritličju ob glavni fasadi sta dva prostora, ki naj bi se uredila v prodajalno usnjenih izdelkov; ženske torbice, pasovi, usnjeni okraski in obeski, usnjena pokrivala, usnjarska konfekcija. V ozadju hiše so prostori, ki jih sedaj uporablja mesarija za delno predelavo in topljenje maščob. V teh prostorih naj bi se zgradila loška pivnica srednjeveškega miljeja. Poleg pivnice bi bil gostinski vrt, ki zajema proste površine hiše št. 30 in 31. Dostop v pivnico bi bil z Mestnega trga skozi vežo št. 30 ali iz Klobovsove ulice. Na gostinski vrt bi bil direkten dostop skozi vežo št. 31 »vahtnica«. Tako bi Loka dobila prostoren gostinski lokal z velikim vrtom.

Mestni trg 31 — Pri Finfarčku

Skozi vežo dostop na gostinski vrt. Lokal naj bi se predelal v točilni prostor za »Krono« in za strežbo gostov, ki bi sedeli pri mizah, nameščenih na trgu pred restavracijo »Krona«.

Mestni trg 32 — Pri Sušniku

Restavracija »Krona«.

Mestni trg 33 — Pri Kamrarji ali V kamri

Trgovina izdelkov domače okrasne obrti: čipke, izdelki rezbarjev, okrasne majolke in krožniki, okrasni prti, umetno kovaštvo, bakrokleparstvo.

Mestni trg 34 — Pri Fidelčku

Prodaja ur: ročne ure, budilke, stenske in stoječe ure, ure z utežjo, žepne ure itd.

Mestni trg 35 — Rotovž

V prvem nadstropju naj bi bila reprezentančna poročna soba, ki bi služila tudi za razne sprejeme tujih in domačih delegacij. Poleg poročne sobe mora biti čakalnica, soba zapisnikarja in prostor za pripravo poročnega personala. V pritličju je lokal, ki naj služi poročnim parom, da po poročnem obredu izpijejo kozarec na svoje zdravje, istočasno je čakalnica za spremljajoče svate in podobno. Izven poročnih dni je tu javna prodaja ekspres kave. Potrebno je urediti renesančno arkadno dvorišče, kakor tudi tlakovati dvorišče. Stavba zahteva zaradi svoje izredno značilne srednjeveške arhitekture mnogo več pozornosti kot do sedaj. Pokojni arh. Plečnik je večkrat opozarjal na to izredno arhitekturo. Možno bi bilo v gornjih prostorih urediti prostore za razstave vseh mestnih starih listin in dokumentov. To bi bilo tudi interesantno za tuje delegacije, ki pridejo v mesto, da si ogledajo zanimive dokumente. Rotovž bi moral biti mestni muzej in arhiv vseh starih občinskih dokumentov in signij.

Mestni trg — Stara pošta

V lokalu naj bi bila cvetličarna, ker je nujno, da je v bližini poročnega obreda na razpologo cvetje, da svatje s cvetjem čestitajo novoporočencem.

Mestni trg 37 — Arkova hiša

Bižuterija: prodaja okraskov, zapestnic, prstanov, obeskov, medaljonov, ogrlic, sponk iz srebra, bakra in jekla, poldragih kamnov, kakor tudi prodaja mineralnih zbirk in kamnov.

Mestni trg 38 — Staro župnišče

V prostorih pritličja trgovina starin (antikvariat). Tu naj bi prodajali vse stare predmete: slike, knjige, dokumente, star kovan denar in star papirnat denar (numizmatika), narodne noše, panjske končnice, posodo itd. V gornjih nadstropjih morajo biti družbene pisarne, tako kot so sedaj. Stavba je v notranjosti arhitektonsko izredno lepo grajena, stopnišče je eno najlepših tudi izven Škofje Loke.

Mestni trg 39 — Pri Kocelitu

Levi lokal naj bi služil za razstavo in prodajo slik slikarjev iz loške občine, kakor tudi kiparjev in slikarjev naivcev. Desni lokal: modna konfekcija, modno perilo in slično.

Mestni trg 40 — Bivša kavarna

Slaščičarna: prodaja slaščic, kave, čaja, drobnega peciva. Ta lokal bi moral biti prirejen izključno kot slaščičarna v pravem pomenu besede. Desni lokal: urar.

Mestni trg 41

Trgovina obutve.

Mestni trg 42

Manufakturna trgovina in prodaja dekorativnega materiala.

Pri programiranju lokalov v pritličjih objektov na Mestnem trgu ne smemo spregledati, da je potrebno urediti in namestiti nekatere dejavnosti v prva nadstropja teh starih hiš.

V jedru mesta bi morala biti: javna knjižnica s čitalnico časopisov, revij in tednikov kakor tudi inozemskih revij, klubski prostori, manjša predavalnica z možnostjo projiciranja slik in diapozitivov in podobno. Ureditev teh namembnih prostorov v prvih nadstropjih je brez nadaljnega možna. Namesto dragih in zahtevnih stanovanjskih adaptacij se bi stara neodgovarjajoča stanovanja preuredila v družbene prostore.

Poleg razporeditve in ureditve lokalov kakor tudi družbenih prostorov je potrebno poživiti utrip življenja na »Placu«. Organizirati razna dogajanja, kot so: koncerti godb na pihala in pevskih zborov, javne proslave in povorke ob državnih praznikih, nastopi mladine ob Dnevu mladosti. Ponovno vpeljati sejem dedka Mraza in javno praznovanje Silvestrovega večera. Mladi udeleženci Groharjeve kolonije, ki je že postala tradicionalna, bodo sedaj, ko je Mestni trg postal cona pešcev, prosto, nemoteno izbirali prostore za svoja slikarska ustvarjanja. Potrebno bi bilo organizirati umetniške in zgodovinske razstave, za katere bi bili na razpolago prostori v hiši št. 38 in 39. Razne mednarodne umetniške in zgodovinske razstave večkrat iščejo primerne prostore. Te razstave privabljajo v mesto tudi tuje goste, ki mnogo prispevajo pri popularizaciji kraja.

Za popestritev srednjeveškega miljeja je potrebno dopolniti razsvetljava z osvetlitvijo nekaterih lepih fasad in karakterističnih objektov, kot so: Homanova hiša, Rotovž in hiša št. 14 ter zvonik župne cerkve.

Na koncu je potrebno še omeniti ureditev parkirnih prostorov okoli starega jedra. Ukinitve prometa in parkiranja na Mestnem trgu zahteva nove parkirne prostore. Parkingi morajo biti v bližini dohodov na trg in to: na Grabnu za osebna vozila; v Puštalu pred telovadiščem za osebna in tovorna vozila ter avtobuse tujih podjetij, ki pripeljejo enodnevnne turisti v mesto; pri Šeširjevem mostu na levem bregu Selščice (bivša vrtnarija) za osebna vozila in tuje avtobuse; na Novem svetu na prostoru med Cesto talcev in samopostrežno trgovino. Parkirne prostore je potrebno urediti in predpisati prometni red.

S predlagano ureditvijo in drugimi ustreznimi dopolnitvami bi staro mestno jedro zaživelo in bi Škofja Loka v umetnostno-zgodovinskem pomenu prednjačila pred vsemi slovenskimi mesti ter bi bila izredno privlačna za turiste.

Résumé

LE VIEUX NOYAU URBAIN DE ŠKOFJA LOKA

Škofja Loka est une des rares villes en Slovénie qui ait conservé relativement en bon état le vieux noyau urbain. Pendant ces dernières années, surtout environ 1973, à l'occasion du millième anniversaire du premier témoignage historique sur la ville, les activités de sauvegarde se sont déroulées selon les projets, en vue de restaurer et de conserver les monuments du passé proche et lointain de la ville. En 1977, la place principale fut exclue de la circulation des voitures par le décret de l'assemblée communale de Škofja Loka. Le décret fut accompagné par les débats et par des propositions au sein du syndicat d'initiative touristique sur comment arranger les bâtiments et les locaux sur la Place de la Ville pour qu'elle vive pleinement du point de vue communal, économique, culturel et touristique dans ses nouvelles conditions. Dans cet article, l'auteur nous présente les résultats de ces débats.